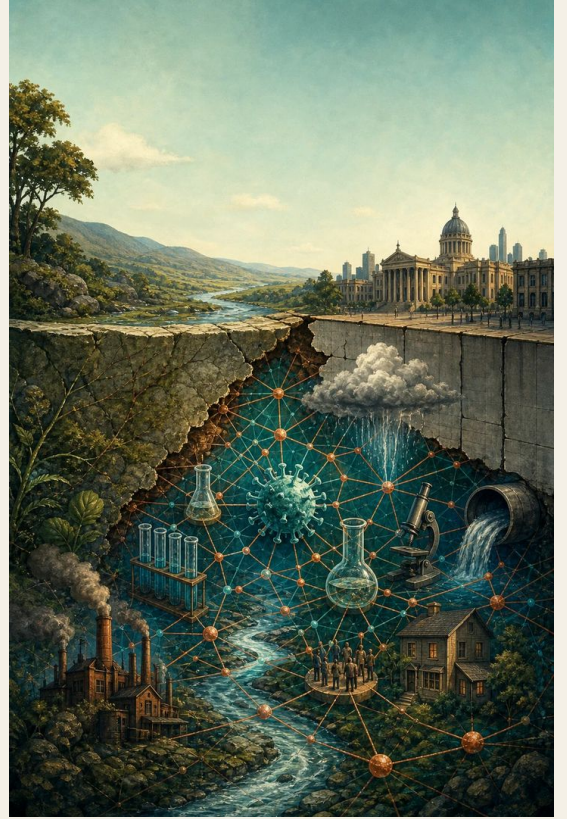

BRUNO LATOUR

Biz Hiç Modern Olmadık

27 sayfalık görselleştirilmiş geniş özet

16 özgün bölüm gravürü · Gündelik örnekler

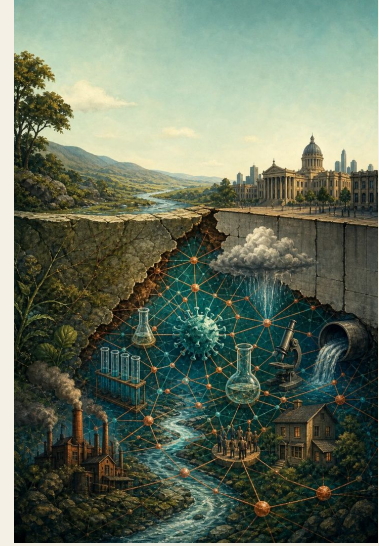
Ana fikirler · Eleştiriler · Akılda kalan sahneler

Özgün eserin yerini tutmayan açıklamalı okuma rehberi

OKUMAYA BAŞLAMADAN ÖNCE

Bu rehberin pusulası

Latour'un 1991 tarihli kitabı beş bölüm izler: melezlerin çoğaldığı kriz, modern anayasa, devrimci zaman anlayışı, antropolojinin simetrik bakışı ve insanlarla insan-olmayanların birlikte temsil edileceği yeni düzen. 'Hiç modern olmadık' sözü uçak ve internet yok demek değildir; modernliğin iddia ettiği doğa-toplum ayrımını pratikte hiçbir zaman gerçekleştiremediğimizi söyler.

Bu kitap nasıl okunmalı?

Modern dünyanın doğa ile toplumu ayrı odalara koyduğunu söylerken laboratuvar, hukuk, ekonomi, mikrop, iklim ve teknoloji arasında durmadan melez bağlar kurduğunu; bu çelişkiyi sade örneklerle açan bir rehber.

Latour bilimsel gerçek yoktur demez. Mikrop yalnız söylem değildir; fakat mikrobu görünür ve etkili kılan laboratuvar, cihaz, fon, hasta, hukuk ve kamu ağı da gerçektir. Doğa ile toplumu birbirine indirgemek yerine birlikte nasıl bağlandıklarını izler.

Gazete iklim olayını aynı sayfada sıcaklık ölçümü, şirket yatırımı, yasa tasarısı, çiftçi kaybı ve tüketici davranışı olarak anlatır. Sonra yorum sayfası bilimi ve siyaseti ayırmamızı ister. Latour'a göre ilk haber gerçeğe, bu temiz ayırmadan daha yakındır.

KULLANIM ÖNERİSİ

Bir oturuşta bitirmek zorunda değilsiniz; her gravür bir sonraki durak için hafıza kancasıdır.

YOL HARİTASI

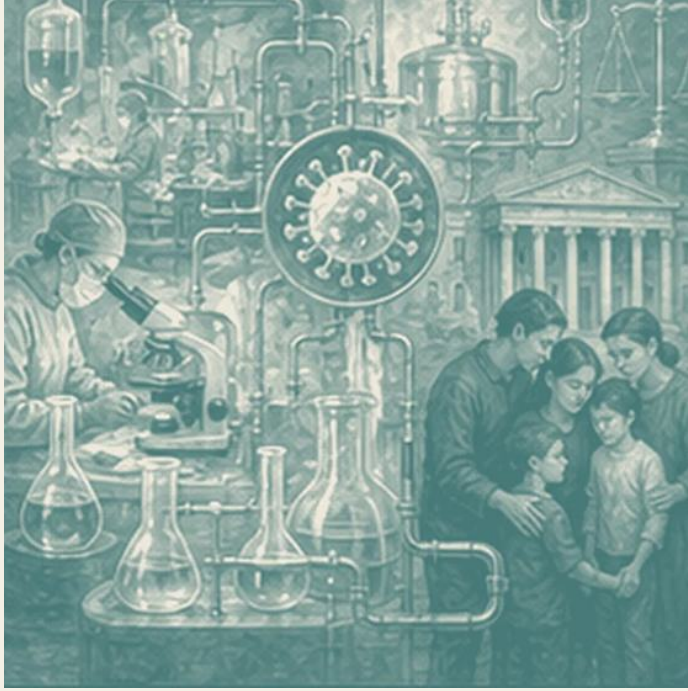
21 durakta kitabın bütünü

01	Bu kitap nasıl okunmalı?	12	Postmodernlik modernliğin eksi işaretidir
02	Melezler her yerde çoğalır	13	Antropoloji eve dönmelidir
03	Gordiyon düğümünü yeniden bağlamak gerekir	14	Kültürel görecilik doğayı tek bırakır
04	Eleştiri üç ayrı kaçış yolu kurar	15	İnsan olmayanlar da eyleme katılır
05	Modern anayasa yazısız bir iş bölümüdür	16	Nesnelerin parlamentosu temsil alanını genişletir
06	Boyle ile Hobbes iki güç alanı kurar	17	Modern olmamak geri kalmak değildir
07	Arındırma ve çeviri aynı anda çalışır	18	Kitabın kolay yanlış anlaşılacağı yer
08	Doğa aşkın, toplum yapılmış sayılır	19	Kitap hakkında süren tartışma
09	Üstü çizili Tanrı hakemlik eder	20	Bugüne taşınan üç soru
10	Modern olmak zamandan kopmak demektir	21	Bir cümlede kitabın özü
11	Modernler ne kadar arındırırsa o kadar karıştırır		

BÖLÜM 1 · KRİZ

02. DURAK

Melezler her yerde çoğalır

Latour çağdaş sorunların doğa, toplum, siyaset ve teknik diye temiz kutulara ayrılamayan melezler olduğunu söyler. Yazar tekil olayı daha geniş bir yapının belirtisi olarak okumamızı ister.

Bir salgında virüs yapısı, laboratuvar testi, hastane kapasitesi, işyeri kuralı ve aile bakımı tek olayda birleşir. Örneği hatırlamak, kuru kavramı ezberlemekten daha kalıcı bir yol sunar.

İnsan ve insan-olmayan öğeler birbirini etkileyen ağ kurar; yalnız bir kutuya bakmak neden zincirini koparır. Neden ile sonuç arasındaki ara adımlar kitabın asıl açıklama gücünü taşır.

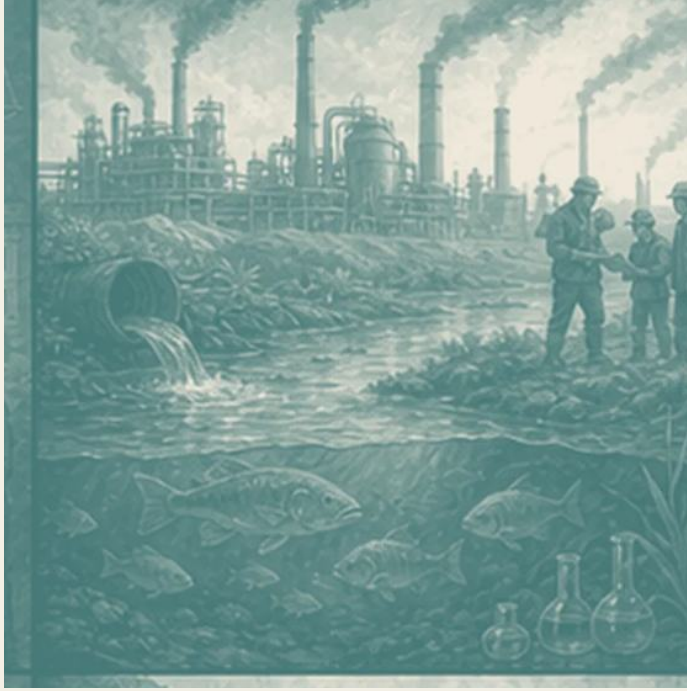
Melez demek bütün ayrımlar anlamsızdır demek değildir; görev, ayrımın nerede ve nasıl üretildiğini göstermektir. İnsan niyeti ile kurumsal sonuç her zaman aynı yönde ilerlemez.

Bir haberde bilim, hukuk, para ve nesnenin aynı cümleye girdiği bağlantıları işaretleyin. Melezlerin çoğalması modern kurumların başarısızlığı kadar üretken gücünün de sonucudur. Ortalama sonuç kadar bedeli kimin ödediğini de görmek gerekir.

BÖLÜM 1 · BAĞ

03. DURAK

Gordiyon düğümünü yeniden bağlamak gerekir

Modern eleştiri karmaşık düğümü doğa ve toplum diye keser; Latour kesilen iplerin pratikte nasıl bağlı olduğunu yeniden izlemeyi önerir. Bu cümle sonuçtan önce hangi şartların oluştuğunu araştırmaya çağırır.

Kirli nehir kimyasal madde kadar fabrika ruhsatı, ölçüm standardı, iş ve balıkçı geçimi meselesidir. Sahne, kavramı tanımdan çıkarıp insan yüzü ve gerçek bedelle buluşturur.

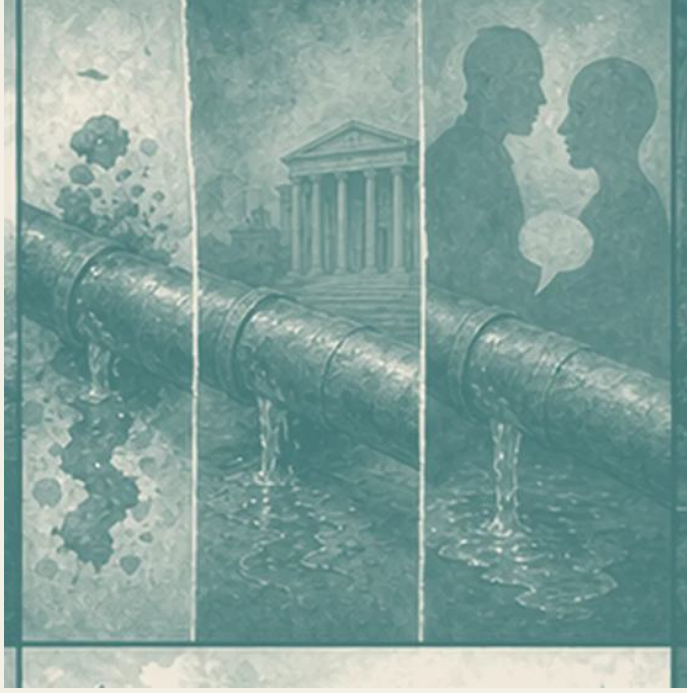
Nedeni yalnız moleküle veya yalnız iktidara indirgemek farklı etkilerin birbirine aktardığı gücü kaçıır. Bu bağlantı niyet ile sonuç arasındaki mesafeyi görünür tutar. Her bağlantı eşit ağırlıkta değildir; kanıt hangi halkanın sonucu ne ölçüde değiştirdiğini göstermelidir. Açıklama olasılık gösterir; değişmez kader ilan etmez.

Bir çevre sorununda en az bir nesne, kurum, uzman ve etkilenen topluluğu aynı haritaya koyun. Düğümü yeniden bağlamak uzmanlıkları eritmez, aralarındaki sorumluluk geçişini kayda alır. Görev tek doğruyu ezberlemek değil, yanlış kurulmuş soruyu fark etmektir.

BÖLÜM 1 · ELEŞTİRİ

04. DURAK

Eleştiri üç ayrı kaçış yolu kurar

Latour doğal gerçekçilik, toplumsal inşacılık ve dil çözümlemesinin birbirinden kopuk kullanıldığında her sorunu istenen kutuda eritmesini eleştirir. Kavram, hazır cevap vermekten çok dikkatin yönünü değiştirir.

Bilim insanı madde belirler, sosyolog çıkar belirler, dil eleştirmeni yalnız söylem vardır der; boru yine akıtmaya devam eder. Bir ayrıntı değiştiğinde sonucun da değişmesi, kaderden değil ilişkiden söz edildiğini gösterir.

Her yaklaşım kendi alanında güçlü olur, aralarındaki geçiş görünmez kaldığında ortak olay açıklanamaz. Burada önemli olan adımları sırayla izlemek ve hiçbirini doğal kabul etmemektir.

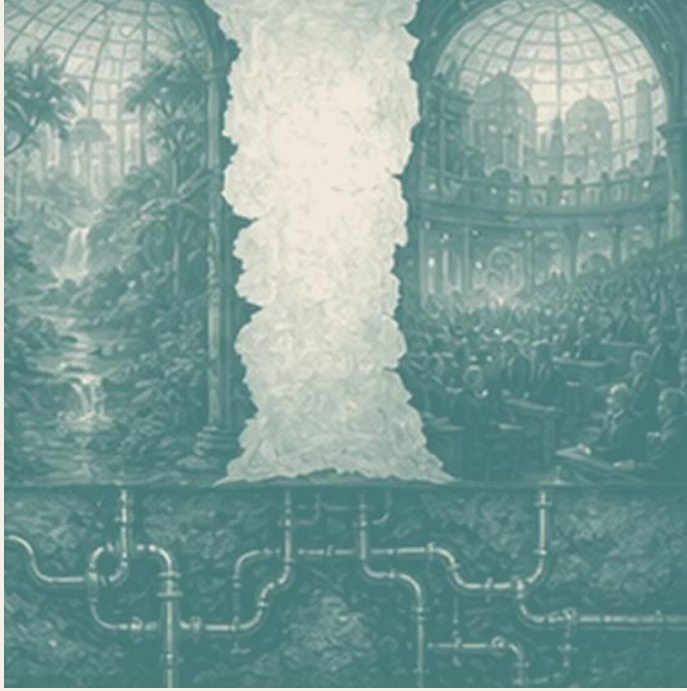
Disiplin uzmanlığı gereksiz değildir; çeviri noktalarında işbirliği gerekir. Kitabın dönemi ve seçtiği örnekler hesaba katılmadan kavram kolayca dogmaya dönüşür.

Bir iddiayı madde, kurum ve anlatı düzeyinde üç kez sınavı nereden birleştiğini bulun. Üçlü eleştirinin krizi her yaklaşımın ötekini yalnız araç olarak kullanıp kendi alanını sorgulamamasıdır. Dijital araç değişse bile güven, korku, itibar ve güç ilişkileri yeni biçimde sürebilir.

BÖLÜM 2 · ANAYASA

05. DURAK

Modern anayasa yazısız bir iş bölümüdür

Latour modernliği yalnız dönem değil, doğa ile toplumu ayıran ve aralarındaki karışımı resmen inkâr eden bir anayasa olarak tanımlar. Bundan sonraki tartışma bu temel bağlantının ne kadar taşınabileceğini sınar.

Laboratuvar gerçeği saf doğaya, parlamento kararı saf topluma ait sayılır; cihaz ve uzman ağı iki tarafta da görünmez kalır. Örneğin gücü süslü olmasında değil, neden ile sonucu yan yana getirmesindedir.

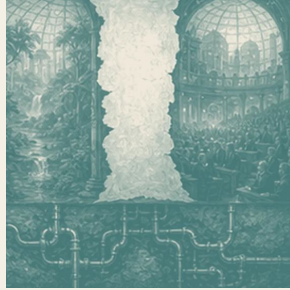
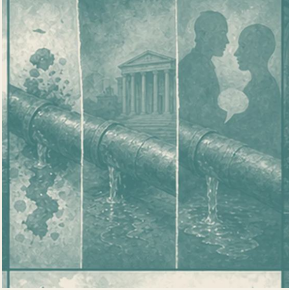
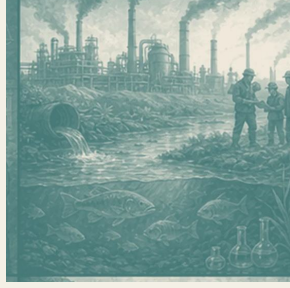
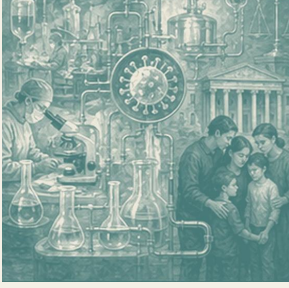
Resmî ayırım bilimsel otorite ve siyasi özgürlüğü ayrı güvenceye alırken arka planda melez üretimini hızlandırır. İlişki tek yönlü değildir; sonuç da kendisini doğuran koşulları değiştirebilir.

Anayasa gerçek hukuk metni değildir; modern söylem ve kurumları karşılaştırmak için kullanılan kavramsal modeldir. Kanıt, yorum ve değer yargısını ayrı tutmak burada özellikle önemlidir.

Bir kurumun hangi kararı teknik zorunluluk, hangisini siyasi tercih diye ayırdığını sorun. Modern anayasa pratik etkisi olan fakat hiçbir yerde tam yazılmamış bir temsil sözleşmesidir. Başka türlü olsaydı ne değişirdi sorusu fikri gerçek bir olayda sınar.

OKUMA EŞİĞİ 1 / 3

İlk bağlantılar artık görünür

GERİDE KALAN DÖRT DURAK

- Melezler her yerde çoğalır
- Gordiyon düğümünü yeniden bağlamak gerekir
- Eleştiri üç ayrı kaçış yolu kurar
- Modern anayasa yazısız bir iş bölümüdür

SIRADAKİ DÖRT DURAK

- Boyle ile Hobbes iki güç alanı kurar
- Arındırma ve çeviri aynı anda çalışır
- Doğa aşkın, toplum yapılmış sayılır
- Üstü çizili Tanrı hakemlik eder

Bağlantı sorusu: “Melezler her yerde çoğalır” ile “Modern anayasa yazısız bir iş bölümüdür” arasında hangi düşünce yolu kuruluyor? Bir sonraki durak olan “Boyle ile Hobbes iki güç alanı kurar” bu yolu nasıl değiştirebilir?

BÖLÜM 2 · TARİH

06. DURAK

Boyle ile Hobbes iki güç alanı kurar

Latour deneysel bilim Boyle ile egemen siyaset Hobbes'un aynı dönemde olgu ve vatandaş temsiline iki ayrı düzenini kurduğunu anlatır. Bu ayrım kitabın geri kalanında izlenecek yolu açar.

Vakum pompası önünde tanıklar doğa olgusuna, meclis önünde yurttaşlar ortak iradeye temsil edilir. Aynı olayı başka kişinin gözünden görmek görünmeyen maliyeti açığa çıkarabilir.

Cihaz doğa adına, egemen toplum adına konuşur; iki temsil sistemi birbirine karışmıyormuş gibi meşruiyet kazanır. Kavram ancak bu ara hareketler açıkça görüldüğünde gerçek bir düşünme aracına dönüşür.

Tarih iki kişiye indirgenemez; sahne modern ayrımın kuruluşunu yoğunlaştıran örnektir. Kavram bazı olaylarda merkezde, bazılarında yalnız yardımcı etkindir.

Bir uzman kuruluyla seçilmiş kurulun temsil ettiği varlıkları ve kanıt türlerini karşılaştırın. Boyle-Hobbes sahnesi olgu ile iktidarın ayrı doğmadığını, ayrı kurumlarda birlikte kurulduğunu gösterir. Bir haftalık küçük gözlem, büyük iddianın gündelik karşılığını gösterebilir.

BÖLÜM 2 · İKİ PRATİK

07. DURAK

Arındırma ve çeviri aynı anda çalışır

Modern pratik bir yandan insan ile nesneyi ayırır, öte yandan aralarında sürekli yeni ağlar kurar. Böylece soyut kavram, gözlenebilir bir ilişkiye dönüşür.

Akıllı sayaç teknik cihaz diye sunulur; fiyat, ev alışkanlığı ve enerji politikasıyla kullanıcıyı yeniden biçimlendirir. Bu küçük olay büyük haritanın neresine bakmamız gerektiğini gösteren bir işarettir.

Arındırma kutuları temizler, çeviri melezleri çoğaltır; her biri diğerinin işini gizleyerek büyür. Açıklamanın sınanacağı yer, varsayılan halkanın gerçekten çalışıp çalışmadığıdır.

Her yeni bağ baskı değildir; ağlar bilgi, rahatlık ve kolektif çözüm de üretebilir. Yazarın dışarıda bıraktığı deneyimler kavramın sınırını görmek için dinlenmelidir.

Bir teknolojiye resmî amaçla fiilî toplumsal dönüşümü ayrı yazın. Çeviri görünür olduğunda cihazın taşıdığı siyaset ve siyasetin dayandığı madde birlikte tartışılabilir. Bugüne taşımak geçmişi kopyalamak değil, aynı mekanizmayı yeni koşullarda aramaktır.

BÖLÜM 2 · GÜVENCELER

08. DURAK

Doğa aşkın, toplum yapılmış sayılır

Modern anayasa doğayı bizden bağımsız sağlam gerçek, toplumu ise yurttaşların yaptığı değişebilir düzen olarak güvenceye alır. Yazarın temel hamlesi tam olarak bu görünmeyen bağı açığa çıkarmaktır.

İklim yasası değiştirilebilir, iklim fiziği değiştirilemez denir; ölçüm ağı ve ekonomik altyapı aradaki bağlantıda kalır. Sahneyi yavaşlatınca tek karar sandığımız şeyin öncesindeki etkiler belirginleşir.

İki güvence hem bilimsel kesinlik hem siyasi özgürlük sağlar; melezlerin sorumluluğu belirsizleşir. Bu süreç görünür olunca kişisel tercih ile yapısal baskı birbirinden ayrılabilir.

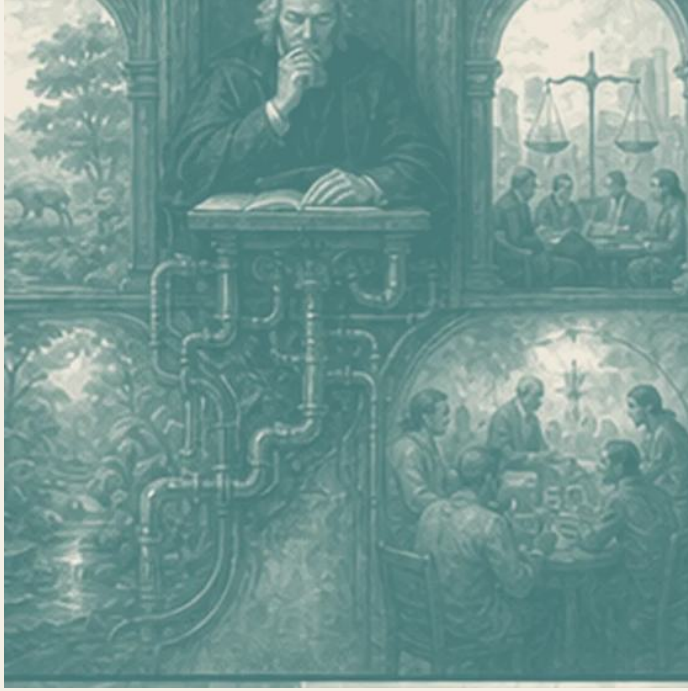
Doğanın bağımsız direnci ile bilginin kurumsal üretimini aynı anda kabul etmek mümkündür. Eleştirinin hedefi çoğu zaman soru değil, cevabın gereğinden fazla büyütülmesidir.

Bir olguda değiştirilemez fizik sınırıyla değiştirilebilir teknik ve siyasi seçimi ayırın. Güvencelerin sağladığı yarar korunurken aradaki melez sonuç için yeni hesap verme yolları gerekir. Karar öncesinde seçeneği olmayan kişiyi hesaba katmak tartışmayı dürüstleştirir.

BÖLÜM 2 · DÖRDÜNCÜ GÜVENCE

09. DURAK

Üstü çizili Tanrı hakemlik eder

Modern düzende Tanrı kamusal açıklamadan çekilmiş görünür, fakat doğa ve ahlak düzeninin son garantisi olarak geride tutulabilir. Bu nokta atlanırsa fikir kolayca yanlış bir slogana dönüşür.

Bilim dünyayı açıklar, siyaset karar verir; tartışma çıkınca doğal düzen veya evrensel ahlak sessiz son hakem gibi çağrılır. Gündelik ayrıntı, soyut düşüncenin hayata değdiği noktayı görünür kılar.

Aşkın dayanak hem doğa hem toplumun sınırını sabitlerken kendisi tartışma dışında kalır. Mekanizma aynı sonucu her yerde garanti etmez; bağlam onun gücünü artırır ya da azaltır.

Bu şema dinlerin tüm modern kamusal rollerini açıklamaz; Latour anayasal işlevi vurgular. Geçmiş bugünün kopyası saymak kadar aralarında bağ yokmuş gibi davranmak da yanıltır.

Bir tartışmada açıkça konuşulmayan son garantinin ne olduğunu sorun. Üstü çizili hakem kamusal tartışmanın hangi son dayanakta durduğunu sorgulatır. Bu soru, kitabın düşüncesini günlük bir alışkanlığa dönüştürebilir.

OKUMA EŞİĞİ 2 / 3

Ayrıntılardan büyük resme

GERİDE KALAN DÖRT DURAK

- Boyle ile Hobbes iki güç alanı kurar
- Arındırma ve çeviri aynı anda çalışır
- Doğa aşkın, toplum yapılmış sayılır
- Üstü çizili Tanrı hakemlik eder

SIRADAKİ DÖRT DURAK

- Modern olmak zamandan kopmak demektir
- Modernler ne kadar arındırırsa o kadar karıştırır
- Postmodernlik modernliğin eksi işaretidir
- Antropoloji eve dönmelidir

Bağlantı sorusu: “Boyle ile Hobbes iki güç alanı kurar” ile “Üstü çizili Tanrı hakemlik eder” arasında hangi düşünce yolu kuruluyor? Bir sonraki durak olan “Modern olmak zamandan kopmak demektir” bu yolu nasıl değiştirebilir?

BÖLÜM 3 · ZAMAN

10. DURAK

Modern olmak zamandan kopmak demektir

Modern anlatı geçmişini geride kalmış karanlık, bugünü keskin kırılma ve geleceği arınmış ilerleme olarak dizer. Mesele tek neden bulmak değil, sonucu üreten düzeni görebilmektir.

Yeni makine tanıtılırken eski bakım bilgisi hurafe, mevcut zarar geçiş bedeli, gelecek kaçınılmaz kurtuluş diye sunulur. Örnek kanıtın tamamı değildir; yine de iddianın nerede sinanacağını açık eder.

Devrimci zaman melez geçmiş bağlarını kesilmiş gösterir; yeninin eski altyapıya dayandığını unutturur. Aradaki basamakları atlamak etkileyici fakat boş bir sonuca yol açabilir.

Gerçek teknik ve siyasi kırılmalar vardır; eleştiri her yeniliği aynı eski şey saymaz. Sonraki araştırmalar ayrıntıyı değiştirse bile iyi soru yaşamaya devam edebilir.

Bir yenilik reklamında geçmişin nasıl küçültüldüğünü ve hangi eski sisteme hâlâ dayandığını görün. İlerleme takvimi geçmişte kalan insanların ve nesnelerin bugün hâlâ çalışan katkısını söylebilir. Böyle bir gözlem kavramın açıklayıcı mı, yalnız etkileyici mi olduğunu gösterir.

BÖLÜM 3 · PARADOKS

11. DURAK

Modernler ne kadar arındırırsa o kadar karıştırır

Doğa-toplum ayrımı resmen güçlendikçe karışım denetlenmeyen arka alanda daha hızlı büyüyebilir. Kavramın değeri, daha önce kopuk duran ayrıntıları aynı haritada buluşturmasındadır. Kimya saf bilim, fabrika özel ekonomi sayılır; yıllar sonra iklim ve sağlık krizi ikisinin ortak ürünü olarak geri döner. Aynı kişiler başka kurallar içinde farklı davranınca açıklamanın yeri değişir.

Sorumluluk kutular arasında bölündüğü için melez sonuç kimsenin tam işi olmaz. Bu hareketin kim tarafından başlatıldığı kadar kim tarafından sürdürüldüğü de önemlidir. Karmaşık sonuç yalnız inkârdan doğmaz; ölçek, enerji ve piyasa teşviki gibi somut süreçler gösterilmelidir. Güçlü ton, belirsizlik ve bağlam payını ortadan kaldırmaz. Bir krizde hiçbir kurumun sahiplenmediği bağlantıyı bulun. Arındırma sorumluluğu bölerken melez üretim şirket ve devlet sınırlarını kolayca aşar. Amaç düşünceyi insanlara etiket yapmak değil, görünmeyen koşulu fark etmektir.

BÖLÜM 3 · POSTMODERN

12. DURAK

Postmodernlik modernliğin eksi işaretidir

Latour postmodern eleştirinin büyük ilerleme anlatısına güvenmemesine rağmen aynı doğa-toplum-dil ayrımını karamsar biçimde sürdürdüğünü savunur. Burada tanımdan çok, tanımın görmemizi sağladığı ilişki önemlidir.

Modern kesin gerçek der, postmodern yalnız anlatı der; ikisi de cihaz, madde ve kurumun ortak çalışmasını izlemez. Bu olayın tersini düşünmek zorunlu olanla değişebilir olanı ayırmayı kolaylaştırır.

İnanç tersine çevrilir ama anayasa değişmez; eleştiri ilişki kurmak yerine her dayanağı şüpheyeye alır. Süreç, büyük değişimin gündelik tekrarlarla nasıl kurulduğunu gösterir.

Postmodern düşüncenin çeşitliliği bu kısa portreden daha zengindir ve bazı yaklaşımlar maddi ilişkileri güçlü inceler. Bu uyarı kavramı reddetmez; doğru ölçüde kullanmayı sağlar.

Bir kuşkucu eleştirinin somut alternatif bağlantı gösterip göstermediğini sorun. Sürekli kuşku ortak olgu kurma emeğini imkânsızlaştırdığında eleştiri kendi siyasetini tüketir. Kısa vadeli kazanç ile uzun vadeli maliyeti ayırmak bu merceği hayata geçirir.

BÖLÜM 4 · SİMETRİ

13. DURAK

Antropoloji eve dönmelidir

Batılı antropoloji başka toplumlarda doğa, din ve siyaseti birlikte incelerken kendi toplumunu bilim ve toplum diye ayırır; Latour aynı merceği eve çevirmeyi ister. Bu başlangıç bir hüküm değil, sonraki örnekleri sınavacak mercektir.

Araştırmacı köyün yağmur törenini kozmoloji ve iktidarla açıklar, kendi hava tahminini yalnız nötr bilim sayar. İnsan yüzü eklendiğinde tartışmanın kimin hayatına dokunduğu anlaşılır.

Asimetrik bakış modernleri açıklayan değil açıklamanın ölçüsü yapan ayrıcalık kurar. Bir halkanın maliyeti başka bir gruba aktarılıyorsa açıklama ona da bakmalıdır.

Simetri doğru ve yanlış iddiaları eşitlemek değildir; her ikisinin nasıl ağ kurduğunu aynı dikkatle incelemektir. Bu sınır fikri zayıflatmaz; onu her kapıyı açtığı sanılan sahte anahtardan korur.

Kendi kurumunuza dışarıdaki bir kültürü inceler gibi nesne, ritüel ve otorite soruları sorun. Simetri açıklama yönteminde eşit dikkat, sonuç değerlendirmesinde ise kanıta sadakat ister. Kişiyi suçlamadan önce davranışı üreten koşulu değiştirmek daha öğretici olabilir.

OKUMA EŞİĞİ 3 / 3

Son sorulara yaklaşırken

GERİDE KALAN DÖRT DURAK

- Modern olmak zamandan kopmak demektir
- Modernler ne kadar arındırırsa o kadar karıştırır
- Postmodernlik modernliğin eksi işaretidir
- Antropoloji eve dönmelidir

SIRADAKİ DÖRT DURAK

- Kültürel görecilik doğayı tek bırakır
- İnsan olmayanlar da eyleme katılır
- Nesnelerin parlamentosu temsil alanını genişletir
- Modern olmamak geri kalmak değildir

Bağlantı sorusu: “Modern olmak zamandan kopmak demektir” ile “Antropoloji eve dönmelidir” arasında hangi düşünce yolu kuruluyor? Bir sonraki durak olan “Kültürel görecilik doğayı tek bırakır” bu yolu nasıl değiştirebilir?

BÖLÜM 4 · GÖRELİLİK

14. DURAK

Kültürel görecilik doğayı tek bırakır

Kültürler çoktur ama doğa tektir diyen görecilik, modern bilimin doğa temsiliyi sessiz ortak ölçü olarak korur. İlk bakışta küçük görünen ayırım, sorumluluğun yerini değiştirir.

Toplumların gökyüzü inancı farklı denir, gerçek gökyüzü yalnız bizim laboratuvarımıza bırakılır. Sahnedeki sonuç tek niyetten değil, küçük koşulların birleşmesinden doğar.

Çoğul kültür kabulü doğa üretim ağındaki tarih ve araç farkını tartışma dışına iter. Bu bağlantı geçmişteki örneği bugüne birebir kopyalamadan karşılaştırma imkânı verir.

Fiziksel dünyanın direnci gerçektir; soru ona erişimin cihaz ve kurumdan bağımsız olup olmadığıdır. Bir düzeni tarif etmek onu ahlaken onaylamak anlamına gelmez.

Bir evrensel bilgi iddiasında yerel cihaz, eğitim ve finans altyapısını görünür kılar. Görecilik modern doğayı kültür dışı bırakırsa kendi ayrıcalığını fark etmeden sürdürür. Hazır reçete yerine kararın gizli varsayımını açığa çıkarmak gerekir.

BÖLÜM 4 · AKTÖR

15. DURAK

İnsan olmayanlar da eyleme katılır

Mikrop, kapı yayı, hız tümseği ve belge insan niyeti taşımasa da eylemin yönünü değiştirerek ağda aktör rolü oynar. Bölüm böylece kişiyi suçlamadan önce koşulları incelemeyi önerir.

Hız sınırı levhası ikna etmeyebilir; tümsek otomobilin gövdesine fiziksel komut verir. Büyük kelimelerin gerisindeki basit hareket burada açıkça görülür.

İnsan amacı nesneye devredilir, nesnenin maddi direnci davranışı yeniden dağıtır. Mekanizmayı tersine çevirmek, fikrin karşı örnek karşıısındaki dayanıklılığını gösterir. Nesneye eyleycilik vermek ona ahlaki suç ve bilinç yüklemek değildir. Karşı örnek iddiayı yok etmekten çok hangi koşulda geçerli olduğunu gösterir.

Bir kuralın insandan nesneye hangi hareket olarak devredildiğini bulun. İnsan-olmayan eyleycilik niyet değil, başka türlü gerçekleşmeyecek bir fark üretme kapasitesidir. Geçmişteki sonucu değil, o sonucu doğuran soruyu bugünün araçları içinde sınamak gerekir.

BÖLÜM 5 · YENİ ANAYASA

16. DURAK

Nesnelerin parlamentosu temsil alanını genişletir

Latour yeni düzende insanlar kadar nehir, virüs, iklim ve teknik ağların etkilerinin de uygun sözcülerle ortak karara taşınmasını önerir. İddia her şeyi açıklamaz; fakat doğru soruyu kurmak için sağlam bir başlangıç verir.

Baraj toplantısında mühendis ve yatırımcı yanında balık göçü verisi, köylü deneyimi ve nehir ekolojisi kararın parçası olur. Bu an, kitabın genel savını tek bir hayatın ölçeğinde sınımamıza izin verir.

İnsan olmayan doğrudan konuşmaz; ölçüm, uzman ve etkilenen topluluk aracılığıyla temsil edilir, temsil tartışmaya açık tutulur. Bu zincirde hangi halka koparsa sonucun değişeceği ayrıca sorulmalıdır.

Her uzman doğanın tek sözcüsü değildir; veri belirsizliği ve çıkar çatışması açıkça görünmelidir. Benzetme akılda kalıcıdır ama dünyanın tamamı değildir.

Bir kamu kararında masada olmayan ama sonucu taşıyan insan ve insan-olmayanları listeleyin. Parlamento modeli temsilcilerin konuşmasını çoğaltır ve hiçbir sözcünün son söz sahibi olmamasını ister. Kesin hüküm karşısında eksik kanıt sormak acele genellemeyi durdurabilir.

BÖLÜM 5 · NONMODERN

17. DURAK

Modern olmamak geri kalmak değildir

Nonmodern tutum bilimi ve demokrasiyi reddetmek değil, melezleri inkâr etmeyen daha dürüst bir temsil düzeni kurmaktır. Bu çerçeveye kurulduğunda kitabın zor görünen sorusu gündelik hayata yaklaşır.

Şehir iklim planını yalnız uzman raporu veya halk tercihi diye bölmek yerine altyapı, veri, mahalle ve gelecek kuşağı birlikte tartışır. Olayı yaşayan kişi tüm yapıyı görmese de yapı onun seçeneklerini etkiler.

Arındırma yavaşlar, bağlantı kayıt altına alınır; ortak dünya hazır değil müzakere edilen bileşim olur. Mekanizma görüldüğünde benzer görünen iki olayın neden farklı sonuç verdiği anlaşılır.

Müzakere her olguyu oylamaya açmaz; maddi direnç ve iyi kanıt siyasi tercih kadar ciddiye alınır. Tek etkileyici olayın bütün toplumlar adına konuşmasına izin verilmemelidir.

Bir sorunu doğa mı toplum mu diye sormak yerine hangi ortak dünyanın kurulduğunu sorun. Nonmodernlik geçmişe dönüş değil, bugünün zaten melez olan pratiğine uygun kurum kurma teklifidir. Kavramı önce kendi davranışımızda aramak onu kolay suçlama aracından kurtarır.

SON DURAKLAR · SINIR

18. DURAK

Kitabın kolay yanlış anlaşılacağı yer

Latour bilimsel gerçeklerin yalnız fikir veya propaganda olduğunu söylemez. Bilginin ağ içinde üretilmesi, dünyanın bu bilgiye istediğimiz gibi boyun eğdiği anlamına gelmez.

Laboratuvar cihazını göstermek mikrobun gerçekliğini yok etmez; mikrobun hangi ölçümle tanındığını ve hangi kurumla kamusal güç kazandığını açıklar.

Okur insan ve insan-olmayan aktörleri aynı haritada izlerken kanıt kalitesi, güç farkı ve ahlaki sorumluluğu eşitlememelidir.

SON DURAKLAR · TARTIŞMA

19. DURAK

Kitap hakkında süren tartışma

Kitap bilim ve teknoloji çalışmalarının en etkili metinlerinden biri oldu; hibrit, modern anayasa ve doğa-kültür ayrımı tartışmalarını iklim ve çevre siyasetinin merkezine taşıdı.

Eleştiriler modernliği fazla tek bir anayasa gibi çizmesini, aktörler arasındaki sınıf, sömürge ve kurumsal güç farkını düzleştirme riskini ve normatif adalet ölçüsünü belirsiz bırakmasını vurgular.

Bir yorum simetrik antropolojiyi bilimin toplumsal koşullarını anlamanın yolu, diğeri doğru ile yanlış arasındaki farkı zayıflatan görecilik sayar. Latour'un cevabı ağırları aynı yöntemle incelemek, sonuçları eşitlememektir.

SON DURAKLAR · BUGÜN

20. DURAK

Bugüne taşınan üç soru

Bu olayda hangi insan ve insan-olmayanlar bağlı? Hangi arındırma sorumluluğu saklıyor? Kimin temsilcisi hangi kanıtla konuşuyor?

Bugünkü bir haber seçip içindeki nesne, ölçüm, uzman, yasa, para ve etkilenen insanları oklarla bağlayan küçük bir ağ çizin.

Okur iklim krizini ya yalnız molekül ya yalnız siyaset değil, molekülün laboratuvarından yasaya uzanan yolculuğu olarak gördüğünde Latour'un nonmodern bakışı yerleşir.

SON DURAKLAR · ÖZ**21. DURAK****Bir cümlede kitabın özü**

Modernlik doğa ile toplumu ayırdığını ilan ederken ikisini bağlayan melezleri durmadan çoğaltır; daha dürüst siyaset bu bağları inkâr etmeyip insan ve insan-olmayanların ortak dünyasını temsil etmelidir.

Akılda tutulacak son görüntü, turkuaz ve bakır bir gazete sayfasından taşan virüs, nehir, laboratuvar, parlamento ve fabrika borularının tek canlı ağda düğümlenmesi.

Latour bizi dünya hakkında önce hangi kutuya ait diye karar vermeye değil, olayın kimleri ve neleri birbirine bağlayarak gerçeklik kazandığını izlemeye çağırır.

KAYNAKLAR VE KAPSAM

Neye dayandık, nerede durduk?

[1] Harvard University Press - We Have Never Been Modern

[2] We Have Never Been Modern - Table of Contents

TELİF VE SORUMLULUK NOTU

Bu çalışma eğitim ve araştırma amacıyla hazırlanmış özgün bir özet ve yorum rehberidir. Kitabın cümlelerini yeniden üretmez ve özgün eserin yerini tutmaz. Sağlık ve psikoloji başlıkları genel bilgi verir; tanı, tedavi veya kişiye özel profesyonel öneri değildir.

SON CÜMLE

Latour bizi dünya hakkında önce hangi kutuya ait diye karar vermeye değil, olayın kimleri ve neleri birbirine bağlayarak gerçeklik kazandığını izlemeye çağırır.